

ΤΟ ΑΠΟΛΛΩΝΕΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΟ ΣΤΗ ΓΡΑΦΗ ΤΟΥ Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

(*PLATONS DIALEKTIK DES SEINS* ΚΑΙ *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ*)

Τὸ στοιχείο τῆς ἐξέλιξης στὴν ὀπτική ἀποτίμησης τοῦ πράγματος, ὡς μεστό καὶ ἐκλεκτὸ ὠρίμασμα σκέψης, ἀποτελεῖ δεῖγμα κραταιοῦ ἐπιστημονικοῦ στοχασμοῦ καὶ αἰσθαντικότητας, ἀπαραίτητες προϋποθέσεις ἀνάγνωσης τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου. Οἱ δύο αὐτὲς προϋποθέσεις ἐντοπίζονται στὸ ἔργο τοῦ Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλου.

Ἡ δυναμικὴ τῆς ὀργανικῆς σχέσης ποὺ ὑπάρχει στὴ λογικὴ καὶ στὴν ποίηση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἀποτυπώνεται ἰδιότυπα – στὶς διαφορετικὲς φάσεις ἐξέλιξής της – στὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου ἀνάμεσα σὲ δύο γόνιμες περιόδους καὶ πιὸ συγκεκριμένα στὰ ἔργα τοῦ *Platons Dialektik des Seins*¹ καὶ *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*². Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ἡ ἐρμηνεία τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Ι. Θεοδωρακόπουλο, στὴν μετὰ τὴν *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα* ἐποχὴ, τείνει στὴν ἀξιολόγηση τοῦ συνθετικοῦ του χαρακτήρα, ποιητικο-καλλιτεχνικοῦ καὶ λογικο-ἐπιστημονικοῦ, ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς αὐτονόητης ὑπεροχῆς τῶν ἀπολλώνειων δυνάμεων τῆς ψυχῆς³.

Στὸ *Platons Dialektik des Seins* ἀναλύεται ὁ πλατωνικὸς λόγος κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴ του ἔννοια (μὲ ἐμφάση στὴ διαλεκτικὴ σχέση τῶν λογικῶν μορφῶν τοῦ πέρατος καὶ τοῦ ἀπείρου), κατὰ τὴν ἠθικὴ καὶ τέλος ἀναλύεται, ὠρισμένως, ὁ λόγος στὴν τέχνη. Ἡ πραγματεία ἀναπτύσσει τὶς

1. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1928 ὁ Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος ὑπέβαλε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσία μὲ τίτλο *Ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας*· συνυπέβαλε καὶ δύο ἔργα στὴ γερμανικὴ: α) *Platons Dialektik des Seins*, Tübingen, J.C.B. Mohr, 1927, β) *Plotins Metaphysik des Seins*, Buhl-Baden, 1928 καὶ ἄλλες δύο πραγματεῖες στὴν ἐλληνικὴ.

2. 1η ἐκδόση: Φεβρουάριος 1941, 2η ἐκδόση: Μάρτιος 1947, 5η ἐκδόση: 1970, 6η ἐκδόση: Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθήνα 2000.

3. Στὴν εἰσαγωγή τοῦ *Φαῖδρου* τοῦ Πλάτωνος ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος θά πεῖ: «Ὁ Φαῖδρος εἶναι πράγματι ὀλυμπιακὸ ἀγώνισμα τοῦ Πλάτωνος, εἶναι ἡ νίκη τῶν ἀπολλώνειων δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἐπάνω στὶς ἄλλες δαιμόνιες, τὶς ἄκαμπτα διονυσιακές», Ι. Θεοδωρακόπουλου, *Πλάτωνος Φαῖδρος*, Ἀθήνα, ἐκδ. Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, 2003⁵, σ. 100.

έννοιες τοῦ «μέτρου», τοῦ «ώρισμένου» καὶ τῆς «τάξεως»⁴. Στόχος ἐδῶ εἶναι ἡ διάσπαση τοῦ πλατωνικοῦ γράμματος προκειμένου νὰ προσεγγιστεῖ βαθύτερα τὸ νόημα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ἡ σύντομη παρουσίαση τῶν κεφαλαίων τῆς ἐργασίας αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς: Στὸ πρῶτο κεφάλαιο ἐξετάζονται ἡ οὐσία καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς κρίσεως καὶ μεθόδου. Τὸ δεύτερο ἀναφέρεται στὴ φύση τοῦ πεπερασμένου ἢ τοῦ μικτοῦ ὡς ἀντικειμένου γνώσης καὶ τὸ τρίτο στὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἀμοιβαία αὐτῶν σχέση (ἡ μορφή θέτει τὴν ὕλη καὶ ἡ ὕλη τὴ διάνοια). Στὸ τέταρτο ἔχουμε τὴ μετάβαση ἀπὸ τὴ λογικὴ στὴν ἠθική. Ἐξετάζεται ἡ φαινομενολογία τοῦ Πρωταγόρα καὶ ἡ συνδεδεμένη μὲ αὐτὴν ψυχολογία τῆς σοφιστικῆς. Στὸ πέμπτο κεφάλαιο ἀναπτύσσεται πῶς ἀπὸ τὸν ἐπιστημονικὸ λόγο ὀδηγούμαστε στὸν ἠθικὸ· εἰδικότερα προχωρᾷ ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος στὸν καθορισμὸ τῆς ἠθικῆς ἐνέργειας τῆς ψυχῆς, στηριζόμενος, κυρίως, στὴν *Πολιτεία*. Νοεῖ τὴν πολιτεία ὡς καλλιέργεια, ὡς τάση ἀπὸ τὸ ἀμορφο καὶ ἀόριστο πρὸς τὸ μορφωμένο καὶ ὀριστικό. Τὸ ἕκτο κεφάλαιο ὀρίζει τὴν ψυχὴ ὡς τὴν ἀρχὴ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἔχει τὴ δύναμη νὰ περαίνει, νὰ μορφώνει καὶ νὰ καθορίζει τὰ ὄντα. Μὲ βάση τὴν *Πολιτεία* καὶ τὸν *Φαῖδωνα* διακρίνει ὁ συγγραφέας δύο κατευθύνσεις πρὸς τὶς ὁποῖες λειτουργεῖ καὶ δρᾷ ἡ ψυχὴ: τὴ βιολογικὴ καὶ τὴν ἀξιολογικὴ. Στὸ ἑβδομο ἐρμηνεύεται ἡ ἔννοια τοῦ ἔρωτα σὲ σχέση μὲ τὴν ἔννοια τῆς ψυχῆς. Συμπερασματικά, ἡ ἐργασία ἐστιάζει στὴ διερεύνηση τῆς σχέσης ιδέας καὶ φύσης, νοουμένων καὶ φαινομένων.

Στὴν *Εἰσαγωγή* στὸν *Πλάτωνα* περιγράφεται μὲ τρόπο μοναδικὸ τὸ σκίρτημα τῆς πλατωνικῆς ψυχῆς, ἡ σύλληψη τῆς αὐτόθετης λογικῆς καὶ διαλεκτικῆς ἐνότητάς της⁵, ἡ ἀνάδειξη ἐκείνης τῆς ἐνότητος ποὺ συνέχει τὰ πράγματα, τοὺς ὅρους τῆς ἐμπειρικῆς κρίσης⁶. Πρόκειται γιὰ μιὰ πραγμάτευση τοῦ χαρακτήρα τῆς ψυχῆς μὲ ἔμφαση: α) στὴ βίωση τῆς φιλοσοφικῆς ὑπόστασης τῆς αὐτοθεωρίας καὶ εὐδαιμονίας της, β) στὴν ἀξία τῆς συμμετρίας ποὺ σώζει τὴν ψυχὴ, θεμελιώνει τὴν ὑγεία της, τὴν ὀδηγεῖ στὴν οὐσία της, γιατί ἡ ἴδια ἔχει τὴ δυνατότητα τῆς ἐσωτερικῆς εὐταξίας καὶ γ) στὴ διαλεκτικὴ συναίρεση τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ποιητι-

4. Πιο συγκεκριμένα, ἡ προσοχὴ τοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου στρέφεται «εἰς τὴν γένεσιν τοῦ μέτρου, εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἀρμονίας καὶ μάλιστα, ὅπως δημιουργεῖται αὐτὴ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἠθικῆς πράξεως, τῆς πολιτείας, δηλαδὴ ὅπως παρουσιάζεται αὐτὴ εἰς τὰ ἔργα τῆς ψυχῆς», Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὰ πρῶτα μου φιλοσοφήματα, 1927-1930*, Ἀθήνα, 1978, σ. 535.

5. Πβ. *Εἰσαγωγή* στὸν *Πλάτωνα*, ἐνθ' ἀν., σσ. 17-18.

6. Ἐνθ' ἀν., σ. 238. Πβ. ἐπίσης καὶ τὸ ἄρθρο τοῦ Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ πρωταρχὴ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, *Φιλοσοφία*, τ. 3, Ἀθήναι, 1977, σσ. 14-15.

κοῦ στὴ φύση της. Ἡ περιγραφή τῆς ὁμοζυγίας τῆς λογικῆς ἀρχῆς τῆς ψυχῆς (ποῦ ἔχει γνώση γιὰ τὴν ἰδέα⁷, δηλαδή ἡ παρουσίαση τῆς σχέσης ἰδέας καὶ ψυχῆς, εἶναι καὶ νοεῖν) καὶ τοῦ ἄλογου στοιχείου, μέσα ἀπὸ τὴν ἀξιολόγηση τῆς χρήσης τοῦ μύθου, ἀποδίδει εὐστοχα τὸ γνωσιολογικὸ καὶ ὄντολογικὸ τῆς συμβολῆς τοῦ ἔρωτα στὴν προσέγγιση τῆς ἀρρητῆς ἀρχῆς, τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ βαθύτερη προσέγγιση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἐδῶ εἶναι συνώνυμη μὲ τὴ σύννοψη.

Εἰδικότερα, ἡ μετάβαση αὐτὴ ἀπὸ τὴν πραγμάτευση τοῦ λογικοῦ πυρήνα τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας (*Platons Dialektik des Seins*) στὴν ἀξιολόγηση τῆς ἐνότητας ὅλων τῶν στοιχείων τοῦ πνεύματος τοῦ Πλάτωνος, ἔτσι ὅπως αὐτὴ παρουσιάζεται στὸ ἔργο τοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου, *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐστιάζει στὰ ἑξῆς:

Α. Στὴν ἐσωτερικὴ ἀκολουθία καὶ ἀναγκαιότητα τοῦ λόγου⁸ ποῦ θεμελιώνει τὸ εἶναι του μέσα στὸν ἑαυτό του, κατὰ τὸν συγγραφέα. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ ἀναγκαιότητα τοῦ λόγου στηρίζεται στὰ ἑξῆς: (α) στὸ ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἄμεσο ἐνέργημα καὶ παρακολούθημα τοῦ νοῦ καὶ (β) ὅτι ἀρχὴ τοῦ λόγου εἶναι ἡ ἰδέα⁹. Τὸ νῆμα θὰ ξεκινήσει ἀπὸ τὸ Σωκράτη ὅπου τὸ πνεῦμα ἐσωτερικεύεται¹⁰. Πρόκειται γιὰ μιὰ πορεία ποῦ ἀναδεικνύει τὴ διαλεκτικὴ λειτουργικότητα τοῦ λόγου – μὲ τὴν ὀριστικὴ του ἱκανότητα καὶ μὲ τὸν ἐλεγκτικὸ χαρακτήρα τῆς ἐρώτησης¹¹ – ὥστε νὰ θεμελιωθεῖ ἡ ἔννοια καὶ νὰ σφραγισθεῖ ἡ ἀλήθεια. Ὁ λόγος, ἐνέργημα νοησιαρχικὸ καὶ, ὡς ἐκ τούτου, πλατωνικὰ θεμελιωτικὸ, βεβαιωτικὸ τῆς ὑπόστασης τῆς ἰδέας, βρίσκεται ρητὰ ἐκπεφρασμένος στὸν ἄξονα τῆς ἀλήθειας. Τὸ «πάθος τῆς ἀλήθειας»¹² ἀποτελεῖ, μάλιστα, ρίζωμα τοῦ πλατωνικοῦ λόγου διατηρώντας ταυτόχρονα τὸ βιωματικὸ τῆς προέλευσής του καὶ τὸ νοησιαρχικὸ τῆς προοπτικῆς του. Ὁ κοινὸς τόπος λόγου καὶ ἀλήθειας στὴν πλατωνικὴ αὐτὴ βάση βιωματικοῦ καὶ νοησιαρχικοῦ χαρακτήρα, αὐτὸ τὸ «πάθος τῆς ἀλήθειας», ἐπεξεργασμένο ἀπὸ τὸ λόγο, ὁδηγεῖ στὴν ἔλλογη ἐνότητα, ἡ ὁποία προϋποθέτει καὶ τὴν ἐνότητα ποῦ ἦταν ἀκόμα στὴν ἄλογη σύνεση – «τὸ ἄλογο στοιχεῖο μέσα

7. Πβ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 247.

8. *Ἐνθ' ἄν.*, σ. 47, 213.

9. *Ἐνθ' ἄν.*, σ. 213.

10. *Ἐνθ' ἄν.*, σ. 50.

11. Πβ. *Κρατύλος*, 390c 10. Ἡ μέθοδος τῆς ἐρωταπόκρισης ἦταν ἡ πρώτη φάση τῆς πλατωνικῆς διαλεκτικῆς· στὴν πορεία διαμόρφωσής της γίνεται ἐπιστημονικότερη προκειμένου νὰ ἀντικειμενοποιήσει τὴν ἰδέα.

12. *Αὐτόθι*, σ. 17. Ἡ ἴδια ὀπτικὴ ἐπικρατεῖ καὶ στὸ σχολιασμὸ τοῦ *Φαῖδρου*: «Ἡ μία δύναμη, τὸ πάθος, εἶναι συνάλληλη μὲ τὴν ἄλλη, τὸν νοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο ἀνεξάρτητα,... ἀλλὰ ὅτι εἶναι τὸ καθένα συντελεστής γιὰ τὴν οἰκοδόμηση τῆς προσωπικότητος», Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Πλάτωνος Φαῖδρος*, ἐνθ' ἄν., σσ. 62-53.

στον άνθρωπο πάει πλάι-πλάι με το λόγο» και «το ἄλογο στοιχείο εἶναι στον Πλάτωνα ὁμόζυγο με το λόγο»¹³. Ἡ διαλεκτική αὐτὴ συναρμογὴ τῆς ἔλλογης ἐνότητας καὶ τῆς ἄλογης καὶ ὑπερθετικῆς σύνεσης (συμπλοκὴ ἀπολλώνειου καὶ διονυσιακοῦ)¹⁴ διευκολύνει τὸ νοῦ νὰ θέσει τὴν ἐνότητα τῆς γνώσης¹⁵. Μὲ τὴν ἐνότητα τῆς γνώσης διατηροῦμε τὴν ταυτότητά μας, τὴν ἐνότητα τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ ὁποία, ὅμως, ὑποβαθμίζεται καὶ διασπᾶται ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων¹⁶. Ἔτσι ἐνισχύεται: (α) ἡ λογικὴ ὑπόσταση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, καθὼς «ὁ λόγος τείνει ἀκατάπαυστα πρὸς τὴν ἐννοια, ἡ ἐννοια εἶναι ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς του»¹⁷. Ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος, μέσα ἀπὸ μιὰ μεταφυσικὴ θεώρηση¹⁸, ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀξία τῆς ἀναζήτησης ὄχι μόνον τῆς ὄντολογικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς σημασίας τῶν πραγμάτων¹⁹, προσδιορίζει τὴ στροφή ἀπὸ τὴν ὄντολογία στὴν ἐννοιολογία· (β) Ἐνισχύεται ἓνα εἶδος οἰκείωσης τῆς νόησης μὲ τὸν ἑαυτὸ της, προϋπόθεση ἀναζήτησης καὶ τῆς οὐσίας²⁰. Ἡ οἰκείωση αὐτὴ τῆς νόησης μὲ τὸν ἑαυτὸ της δίνει προσωπικὸ τόνο στὸ «πάθος τῆς ἀλήθειας» τοῦ λόγου καὶ μιὰ ποιητικὴ ὁρμὴ στὸ φιλοσοφικὸ στοχασμό. Ἐχουμε ἐδῶ τὴ συμπλοκὴ λόγου καὶ νοήματος· ὁ ἐσωτερικὸς λόγος τῆς ψυχῆς θὰ τὴν ὁδηγήσει στὸ ποθητὸ νόημα²¹. Στόχος εἶναι ἡ ἀνάδειξη τῆς αἰώνιας εἰδῆς

13. Πβ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 163.

14. Σχετικὰ πβ. B. SNELL, *Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ πνεύματος, ἑλληνικὲς ρίζες τῆς εὐρωπαϊκῆς σκέψης*, Ἀθήνα, Μ.Ι.Ε.Τ., 1997⁴, σ. 249. Καὶ ὁ Wilamowitz ἐστιάζει στὸ διονυσιακὸ καὶ ἀπολλώνειο τῆς σκέψης τοῦ Πλάτωνα λέγοντας: «Αὐτὸν τὸν Πλάτωνα θέλω νὰ δείξω, ποὺ ἀνακάλυψε τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν «ἐνθεη μανία»... θέλω νὰ δείξω τὸν ποιητὴ Πλάτωνα, γιατί ὡς ποιητὴς δημιούργησε ὅλα ἐκεῖνα ποὺ συναρπάζουν τὴν ψυχὴ μέχρι καὶ σήμερα ἀκόμη. Αὐτὸς ὅσο κανένας ἄλλος ἀπέδειξε πὼς τὸ ποιητικὸ καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ χάρισμα μποροῦν νὰ συμβαδίζουν καὶ νὰ στηρίζουν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο», U. von WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, *Πλάτων, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του. Νεότης – Ὁριμα χρόνια – Γῆρας*, Ἀθήνα, Κάκτος, 2005, σ. 12.

15. Πβ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 163: «Οὔτε τῆς γνώσης θὰ ἦταν δυνατόν νὰ κρατήσουμε μέσα μας τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταυτότητα, ἂν δὲν εἶχαμε τὴ μελέτη ποὺ μᾶς τὴν ξαναφέρει στὸν νοῦ καὶ τὴ διασώζει ἀπὸ τὴν καταστροφή».

16. Αὐτὴ τὴν ἀπειλὴ τῆς ἐνότητας ἐξαιτίας ἐνὸς σχετικοποιημένου κριτηρίου γνώσης ἔχει ὡς θέμα τοῦ ὁ *Θεαίτητος*, 172a-177c, 184d-187a. Ὁ *Θεαίτητος* ἀντιπαραβάλλει τὸν ἀποσπασματικὸ καὶ χαοτικὸ χαρακτῆρα τοῦ ἀντικειμένου τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὸν ὀριστικὸ λόγο τῆς νόησης ποὺ ἐπιδιώκει τὴν ἐνότητα καὶ σταθερότητα. Τὸ ἀπροσδιόριστο τῶν αἰσθητῶν, λόγῳ τῆς ἐνυλῆς μορφῆς τους, ἀδυνατεῖ νὰ δώσει λόγο ἀναφορᾶς στὸ πρότυπο τῆς ἐνότητας, τὴν ἰδέα.

17. Πβ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 56.

18. Τὶς ἀπόψεις τοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς μεταφυσικῆς στὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία πβ. τὸ ἄρθρο του *Τὸ πρόβλημα τῆς Μεταφυσικῆς*, *Φιλοσοφία*, τ. 1, Ἀθήνα, 1971, σσ. 7, 11, 13, 17-20.

19. *Ενθ' ἄν.*, σ. 202.

20. «Μὲ τὴν καθαρὴ νόηση... ἐρχόμαστε σὲ σχέσιν γνωστικὴ μὲ τὴν οὐσία», *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 245.

21. *Αὐτόθι*, σ. 15.

τῆς ιδέας καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ λόγου σ' αὐτή, ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος του, θεμέλιο γιὰ τὴν καταξίωση τῆς πορείας του. Ἡ ἀναγωγή αὐτὴ διαμορφώνει τὴ λογικὴ ἀρχὴ μας²², ἐγγυᾶται καὶ διευθετεῖ τὴ γεγονότητά μας.

Β. Στὴ διερεύνηση τῆς σχέσης Σωκράτη-Πλάτωνα μέσα ἀπὸ τὴν περιγραφή τῆς ψυχῆς τοῦ Σωκράτη²³. Ὁ Πλάτων εἶδε μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ δασκάλου του τὴν ἐκλεκτικὴ συγγένεια τοῦ λόγου καὶ τοῦ πάθους, τὴ βιωματικὴ γνησιότητα τοῦ μεστοῦ λόγου, ἓνα φιλοσοφικὸ λυρισμὸ (ὁμορφιά, φρονιμάδα, καλοσύνη), τὸν μόνον ἱκανὸ νὰ πλαισιώσῃ τὸ νόημα τῆς ιδέας. Στὴ σχέση αὐτὴ ἐντοπίζονται οἱ καταβολὲς τῆς τάσης τοῦ Πλάτωνος νὰ προσεγγίσει τὴν ψυχὴ διονυσιακὰ καὶ ἀπολλώνεια καὶ νὰ ἀποδώσῃ φιλοσοφικὰ τὸν ἀνταγωνισμὸ διάνοιας καὶ φαντασίας, λόγου καὶ μύθου²⁴, ἐπιστήμης καὶ ποίησης²⁵. Τὸ γνωστικὸ κάλλος τοῦ δασκάλου, ἡ πολιτικὴ του ἀρετὴ καὶ ἡ πνευματικὴ του ρώμη ἀντικαθρεφτίζουσαν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πνεύματός του, τὴ φλόγα τοῦ διανοητικοῦ του πάθους. Ὑπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτὴ ὁ Πλάτων θὰ διαμορφώσῃ: (α) τὴ θεωρίαν τῆς ιδέας, (β) τὴ σχέση ιδέας καὶ ἀνθρώπου, (γ) τὴν πολιτικὴν του φιλοσοφίαν (συνδυασμὸς θεωρίας-πράξης), γνωσιοθεωρίαν καὶ ὄντολογία.

Γ. Στὴ σχέση ἔρωτα-παιδείας, ποὺ ἀποκαθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο στὴν ὁλότητά του²⁶, γονιμοποιεῖ τὶς δημιουργικὰς του δυνάμεις καὶ τελειοποιεῖ τὴν ἀτελὴν του φύσιν. Στὸ *Platons Dialektik des Seins* ἀντὶ γιὰ τὴν σχέση ἔρωτα-παιδείας, βλέπουμε τὴν σχέση ἔρωτα-ψυχῆς. Ὁ ἔρωτας εἶναι ὁ πόθος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ πέρας, πρὸς τὴ μορφὴ καὶ τὸ ὁριστικὸ, συνδετικὸς δαίμων τῶν δύο κόσμων, ἀθάνατου καὶ θνητοῦ²⁷. Στὴν *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα* μὲ τὴν σχέση ἔρωτα-παιδείας:

(α) Τὸ ἐρωτικὸ ἐξαργυρώνεται ὡς γνωστικὸ, χωρὶς ὅμως νὰ νοησιαρχικοποιεῖται, καθὼς: α1. μέσῳ τοῦ ἔρωτα γίνεται τὸ ὠρίμασμα τῆς ιδέας στὸν Πλάτωνα²⁸, ἡ ὁποία ἀναδεικνύεται πληρέστερα στὸ φῶς τοῦ

22. Ἐνθ' ἀν., σ. 213.

23. Ἐνθ' ἀν., σσ. 67-68.

24. Ὁ Μ. Ἀνδρόνικος στὸ βιβλίο του *Ὁ Πλάτων καὶ ἡ Τέχνη*, Ἀθήνα, Νεφέλη, 1986, σσ. 90-91, γράφει: «Σχεδὸν κάθε πλατωνικὸς διάλογος ἀποτελεῖ μίαν ὁργανικὴν καὶ ἀδιαίρετην σύνθεσιν δύο ἐτερογέννητων στοιχείων: τοῦ λόγου (ἢ διαλόγου) καὶ τοῦ μύθου, ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ὁλοκληρωμένη διαλεκτικὴν κατάχτησιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς φιλοσοφικῆς πάλης... Ὁ λόγος ἀντανάκλᾳ τὸ λογικόν, νοητικὸ κομμάτι τῆς συνείδησης, ἐνῶ ὁ μῦθος τὸ ἄλογο, τὸ συναισθηματικόν».

25. Πβ. τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου στὸν *Φαῖδρο*, Ἐνθ' ἀν., σ. 164.

26. *Συμπόσιον*, 192e 12-13: «... ἡ ἀρχαία φύσις ἡμῶν ἦν αὕτη καὶ ἡμεν ὅλοι τοῦ ὅλου οὖν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ διώξει ἔρως ὄνομα».

27. Σχετικὰ πβ. τοῦ ἰδίου, *Τὰ πρῶτα μου φιλοσοφήματα*, Ἐνθ' ἀν., σσ. 500-501. Πβ. *Συμπόσιον*, 202d10-203e2.

28. Πβ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, Ἐνθ' ἀν., σσ. 131, 256.

λογικου²⁹, α2. ὁ ἀληθινὸς ἔρωτας κατευθύνει γνωσιακὰ καὶ ἠθικά. Εἶναι ὁ δρόμος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῆ χρονικότητα στὴν αἰωνιότητα, ἀπὸ τὴν κακοπάθεια στὴν εὐδαιμονία³⁰. Ὁ ἔρωτας συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἀλήθεια, γιατί συνδέεται μὲ τὴν ἰδέα, τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ φαινόμενο στὸ νοούμενο, ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια στὸ βάθος, τὸν συλλέγει στὴν ἐσωτερικότητά του³¹.

(β) Τὸ ἐρωτικὸ ἀποκτᾷ διδακτικὴ διάσταση ὡς ἀπόρροια τοῦ γνωστικοῦ του χαρακτήρα³². ἡ διάσταση αὕτη θὰ φανεῖ στὸ λόγο τῆς Διοτίμας γιὰ τὴ σχέση ἔρωτα-παιδείας στὸ *Συμπόσιο*.

Δ. Στὴ διαλεκτικὰ νοημένη ἐνότητα τῆς ψυχῆς ποὺ θεμελιώνει καὶ τὴ λογικὴ ἐνότητα τῆς γνώσης. Ἡ ἐνότητα αὕτη ἀναλύεται ὡς ἑξῆς: (α) ὡς ἐνότητα μορφῆς, (β) ὡς ἐνότητα ὁργανικοῦ ὄντος, (γ) ὡς πνευματικὴ ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου. Κοινὸς συντελεστὴς αὐτῆς τῆς ἐνότητας εἶναι ὁ ἔρωτας³³ καὶ ὁ λόγος ποὺ ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Πρόκειται γιὰ πραγμάτευση τῆς συναισθηματικῆς καὶ νοητικῆς ἔνωσης τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, γιὰ τὴ βίωση τῆς ἀντίφασης ποὺ γεννοῦν τὰ συναισθήματα στὴν ψυχὴ καὶ τὴ συνακόλουθη ἀνάγκη ὑπαρξῆς ἐποπτείας (τοῦ ἐπιμέρους) ἀπὸ τὶς λογικὲς δυνάμεις³⁴. Ἡ ἐνότητα αὕτη δὲν εἶναι ἐμπειρικὸ γεγονὸς, ἀλλὰ λογικὸ αἶτημα καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ χωρὶς τὴν ἐνότητα τοῦ ἀντικειμένου. Ὁ νοῦς εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ ἀναλάβει τὸ ἔργο τῆς ἔνωσης. Ἡ ἀλλαγὴ ποὺ παθαίνει τὸ περιεχόμενο τῆς ψυχῆς, καθὼς κινεῖται ἀπὸ τὴν αἴσθηση πρὸς τὴ νόηση, δείχνει τὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀνασταίνει τὴ μορφὴ τοῦ κόσμου³⁵, τὴν ἱκανότητά του νὰ συλλαμβάνει τὴν ἁρμονία ἀλλὰ καὶ πολυπλοκότητα τῆς ὁλότητας³⁶, νὰ συνειδητοποιεῖ τὴν ἀξία τοῦ παλμοῦ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Αὐτὸς ὁ παλμὸς γίνεται ρυθμὸς³⁷ τῆς πλατωνικῆς ψυχῆς στὴν ὀπτικὴ τοῦ Ι. Θεοδωρακόπουλου, ρυθμὸς ποὺ ἀποδίδει, λογοτεχνικὰ σχεδόν, τὴν ποιητικὴ καὶ νοητικὴ τῆς ρώμης³⁸.

29. «Ἡ ἰδέα... φανερώνεται μόνο στὸν κυβερνήτη τῆς ψυχῆς, τὸ νοῦ», *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 170.

30. *Αὐτόθι*, σ. 136. Πβ. καὶ *Συμπόσιο*, 188d-e.

31. *Αὐτόθι*, σσ. 137, 161.

32. *Αὐτόθι*, σ. 142. Κατὰ τὸν Ι. Συκουτρῆ ὁ ἔρωτας γίνεται παιδαγωγία καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι διδακτὴ διὰ τοῦ ἔρωτος, (*Πλάτωνος Συμπόσιον*, Ἑστία 1986⁸, σσ. 218, 226).

33. Πβ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 163.

34. *Αὐτόθι*, σ. 20.

35. *Αὐτόθι*, σ. 19.

36. *Αὐτόθι*, σσ. 226-27. Πβ. *Φαῖδρος*, 270c 2.

37. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα*, ἐνθ' ἄν., σ. 17.

38. Ἀναφέρει ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος στὴν *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα* τὶς τρεῖς διαφορετικὲς συλλήψεις τῆς ἔννοιας τῆς ψυχῆς (σσ. 248-252, 262). Στὸν *Φαῖδωνα* τίθεται ἡ ψυχὴ ὡς ξεχωριστὴ ὑπαρξή, ποὺ στηρίζει τὴν ἀθανασία τῆς στὴν αἰωνιότητα τῆς ἰδέας (ἐνθ' ἄν.,

“Όπως αναφέρει και ό ίδιος ό Ι. Θεοδωρακόπουλος: «... ό λόγος δέν εΐναι ή μοναδική πηγή τής ψυχής του ανθρώπου. Μέσα της, πιο βαθιά απ’ αυτόν, ύπάρχει μιὰ κρυφή φλέβα παντάπασι αναλήθευτη από τό λόγο. Μὰ και του λόγου ή ρίζα βυθίζεται κάποτε ώς εκεί, κι ασύνειδα κάπως αναπίνει κι αυτός από τούς μυστικούς της χυμούς...»³⁹. Ή λογική άρχή τής ψυχής, στοχάζεται ανεξάρτητα από τὰ πάθη, δέν τὰ καταδυναστεύει· αυτή ή προσέγγιση όδηγεΐ στη λογικά θεμελιωμένη γνώση που έχει ήθικη άξία, γιατί ή γνώση εΐναι ή βάση για κάθε άρετή του ανθρώπου⁴⁰. Αντιπροσωπευτική άπόδοση τής τιτανικής αυτής πάλης μεταξύ του πάθους και του λόγου και τής διαλεκτικής ισορροπίας τους έχουμε στην εΐσαγωγή του Ι. Θεοδωρακόπουλου στον *Φαΐδρο*.

Ε. Σέ μιὰ πλαστικότητα σύλληψης και άπόδοσης του λογικού χαρακτήρα τής πλατωνικής διαλεκτικής. Ή πολύμοχθη πορεία της κατορθώνει νά προσεγγίσει τή θεά τής ιδέας, τήν άπόλυτη γνώση, νά φθάσει «έπέκεινα τής ούσίας» που δέν εΐναι αντικείμενο λόγου⁴¹. Ή πραγμάτευση τής αντινομίας που ύπάρχει ανάμεσα στο σχετικό και άπόλυτο⁴² αναβαθμίζει τó έργο τής διαλεκτικής, που εΐναι ή πορεία προς τήν ένότητα, από τὰ πολλά προς τó ένα, από τó άπλό στο σύνθετο⁴³ ό χειρισμός τής αντινομίας του φαίνεσθαι και του εΐναι, ή πορεία από τὰ δοκούντα και διανοητά στα νοούμενα⁴⁴. Στην προσέγγιση αυτή καθοριστικό ρόλο θά παίξει ή διαλεκτική σχέση ψυχής και ιδέας (ανάμνηση) και ή άδιάλειπτη πορεία τής διαίρεσης και σύνοψης⁴⁵, ή όποία δέ στα-

σ. 217). Μὲ τή γνώση μετέχει στο αΐώνιο αγαθό. Στον *Φαΐδρο* και στο *Συμπόσιο* ύπάρχει δυναμική αντίληψη για τήν ψυχή. Ή ψυχή έδω εΐναι άρχή πλαστική που διέπει τó σωμα και ρυθμίζει τήν κίνησή του. Στον *Θεαΐτητο* (184d-191a) συναντούμε τή λογική αντίληψη τής ψυχής, ή όποία συλλαμβάνει τή λογική της ένότητα και τή συνακόλουθη δυνατότητα τής γνώσης στην αναζήτηση τής ταυτότητας, σταθερότητας και συνέχειας που δέν ύπάρχει στον κόσμο των αΐσθητών.

39. *Αυτόθι*, σσ. 134-5.

40. *Αυτόθι*, σσ. 59-60. Ή τιθάσσευση των παθών από τον νοϋ, ό μετριασμός αυτός τής επιθυμίας από τή νοημοσύνη δίνει και τó μέτρο τής κλασικής ήθικης και πολιτικής άρετς των Έλλήνων, όπως αναφέρει ό Ι. Θεοδωρακόπουλος στην εΐσαγωγή του στον *Φαΐδρο*, *ένθ’ άν.*, σ. 22. Και στο πάρεργο του Σωκράτους στον *Θεαΐτητο* (172c-177c) ή λογικά θεμελιωμένη γνώση έχει ήθικό προσανατολισμό, όδηγεΐ τó φιλόσοφο στη φυγή προς τó θεό και στην όμοίωση μαζί του (176b2: «όμοίωσις δέ δίκαιον και δσιον μετά φρονήσεως γενέσθαι»). Ή γνώση τής δικαιοσύνης του θεου εΐναι σοφία και άρετή άληθινή.

41. Πβ. *Εΐσαγωγή στον Πλάτωνα*, *ένθ’ άν.*, σ. 239.

42. *Αυτόθι*, σ. 314.

43. *Αυτόθι*, σ. 169. Ή διαλεκτική «θεμελιώνει λογικά τó αΐώνιο αντιμΐλημα του άπολύτου προς τó σχετικό».

44. *Αυτόθι*, σ. 309. Πβ. και *Πολιτεία*, 509e-519e, 532 a-b, 534b 5-6. Και στον *Φαΐδρο*, 276e-277a, τονίζεται ό συσχετισμός τής διαλεκτικής με τή γνώση προκειμένου νά τελεσφορήσει τó έργο της.

45. Ή διαίρεση και ή σύνοψη αποτελούν βασικά γνωρίσματα τής πλατωνικής διαλεκτικής. Στόχος τής διαίρεσης εΐναι νά φτάσει στο άτμητο είδος (*Φαΐδρος* 265c-266d), νά

ματᾶ στήν ἀνεύρεση ἀντιφάσεων, ἀντινομιῶν, ἀλλὰ προχωρᾷ στήν κα-
τάφαση τῆς ἐνότητας στόν πυρήνα τῆς ψυχῆς⁴⁶ διαμορφώνοντας τίς
προϋποθέσεις σταθερότητας τοῦ νοήματος⁴⁷. Καθοριστική εἶναι ἐδῶ ἡ
συμβολή τῆς λογικῆς ὑπόστασης τῆς ψυχῆς στή διαμόρφωση αὐτοῦ τοῦ
ὑποστρώματος σταθερότητας τῆς ἔννοιας.

Συμπέρασμα: Ἡ σύλληψη τοῦ λογικοῦ καί ποιητικοῦ χαρακτῆρα τῆς
ψυχῆς⁴⁸, ἡ ἁρμονική καί πειθαρχημένη συνύπαρξη τῶν ὑποστάσεων της
ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ νοῦ, τῆς δίνει μιὰ πλαστουργική δύναμη, λόγο
πληρωμένο, ποὺ ἀναδεικνύει τὸ ἔργο τῆς διαλεκτικῆς καί πιστοποιεῖ τὰ
στηρίγματα της στήν ἐποπτεία⁴⁹, κρίση, ἐνότητα. Στόχος τοῦ συγγραφέα
καί Ἀκαδημαϊκοῦ εἶναι νὰ δείξει ὅτι ἡ καθαρότητα καί αὐστηρότητα
τοῦ διανοητικοῦ/συλλογιστικοῦ στοιχείου δὲ ζημιώνεται ἀπὸ τὸ πάθος,
τὴ μανία καί τὴ δαιμονικότητα της ποίησης τοῦ πλατωνικοῦ λόγου. Ἡ
διαλεκτική τὰ συνενώνει ἁρμονικὰ καί ἰσορροπᾷ.

Στὴ βάση αὐτῆς τῆς ἁρμονίας καί ἰσορροπίας ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος
ἀνοίγει ἓνα διάλογο τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴ ζωὴ⁵⁰. ἡ προσέγ-
γιση τῆς καθαρῆς γνώσης, ἡ φρόνηση, ὁ συμφιλωτικός καί θεωρητικός
χαρακτῆρας τῆς διαλεκτικῆς, ἡ ἐπιδίωξη τῆς πλατωνικῆς νοημένης ἐνό-
τητας τῶν στοιχείων ποὺ συνθέτουν τὸ πλατωνικὸ ἔργο, ἀποτελοῦν τίς
προϋποθέσεις ἀλλὰ καί τίς προοπτικὲς τοῦ διαλόγου αὐτοῦ. Πηγάζει,
ἔτσι, λόγος ἀπολλώνειος καί διονυσιακός, δεσμευμένος στὸ ἑτερόκλητο
καί ἀντινομικὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ βίου καί ὑψωμένος στὴ σφαῖρα τοῦ
ἀκέραιου πνεύματος, μιὰ ἰδιότυπη πλατωνικὰ – κατὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ
Ι. Θεοδωρακόπουλου – ἐπιστροφή στὸ βάθος τοῦ ἐγῶ⁵¹, ἀπ' ὅπου προ-
έρχεται ἡ καινούργια ἁρμογὴ τοῦ κόσμου.

Κερασένια ΠΑΠΑΛΕΞΙΟΥ

(Θεσσαλονίκη)

συμβάλει στή διάκριση τῶν εἰδῶν (*Φίληβος*, 16c-17a, 23c-24a, *Φαῖδρος*, 277b-d, *Πολιτικός*,
262 a-b, *Μένων*, 77b - 80a). Ἡ σύννοψη ὁδηγεῖ στὴ λήψη τῆς ἐνότητας ἀπὸ τὴν πολλαπλό-
τητα καί δημιουργεῖ τὸ πλαίσιο ἀπόδοσης ὁρισμοῦ τῶν ἐννοιῶν διευκολύνοντας ἔτσι τὸ
ἔργο τῆς διαλεκτικῆς (*Πολιτεία*, 537 c 7: «ὁ μὲν γὰρ συνοπτικός διαλεκτικός»). Σχετικὰ βλ.
καί R. ROBINSON, *Plato's earlter dialectic*, Oxford, Clarendon Press, 1953², σ. 70 καί J. STENZEL,
Plato's Method of dialectic, translated and edited by D. I. Allan, N. York, Arno Press, 1973, σ. 106.

46. *Αὐτόθι*, σ. 253.

47. *Αὐτόθι*, σσ. 235-6.

48. Βλ. *Πολιτεία*, 440e3, 441a2.

49. Στὴν εἰσαγωγή στὸν *Φαῖδρο* ὁ Ι. Θεοδωρακόπουλος κάνει λόγο γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ
ἐποπτεία, τὴν ἀρχουσα ἐνέργεια τοῦ φιλοσόφου. *Πλάτωνος, Φαῖδρος, ἐνθ' ἄν.*, σ. 56.

50. Βλ. *Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα, ἐνθ' ἄν.*, σσ. 174, 281-2.

51. *Αὐτόθι*, σσ. 200, 201, 215, 247, 248, 249. Ἡ ἐπινόηση ἐνὸς εἶδους ἐγελιανῆς θεατρι-
κοποίησης τοῦ πλατωνικοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου ἀπὸ τὸν Ι. Θεοδωρακόπουλο – ἂν καί ξε-
νίζει γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, στὸ ὁποῖο δὲν
ὑπάρχει ἡ αὐτοσυνειδησία, ἡ ἀναφορὰ τοῦ ἐγῶ στὸν ἑαυτό του – στόχο ἔχει τὴν ἀνάδειξη
τῆς ἀλήθειας στήν πλατωνικὴ γραφή.

